

Császármorzsa

KERTÉSZ ERZSI: *ÁLLAT KÁVÉZOO*; HANGA RÉKA ILLUSZTRÁCIÓIVAL

Kertész Erzsi első „állatos” kötetének borítója, mérete, de még a tapintása is egy újhullámos kávézó itallapjára emlékeztet – a könyv kényelmesen kézben tartható és lapozgatható, barna és kék színek dominálnak a címlapján, ínycsiklandó sütemények, koktélok, fagyaltok és bögre feketék rajzai díszítik. És mancsok. A Cerkabella kiadásában megjelent *Állat KávéZoo* meséi ugyanis a dzsungelben játszódnak, ahol két antilop, Lopez és Antika megnyitja azt a helyet, ahol tigris és zebra, strucc és pók, oroszlán és majom békés egyetértésben szürcsölhetnek a kávéjukat és majszolhatják a süteményeket – mégsem telnek unalmasan a trópusi hétköznapiak. Kertész Erzsi műveire általánosságban is jellemző a fülszöveg megállapítása: „a szerző merész nyelvi humora és helyzetkomikuma [...] kabarétréfába illően poénos és metszően ironikus”. Ezek az ismertetőjegyei például a *Ludmilla megoldja* (Pagony, 2017) című mesének is, amelyben a címszereplő kislány Winston Wolfot megszégyenítő ötletekkel igyekszik szomszédsága problémáit megoldani, mérsékelt sikerrel; de gondolhatunk az egyelőre két kötetből álló *Panthera*-sorozatra is (Pagony), melyben a szürreális alapszituációból (egy apróra zsugorított hegy megmászása), valamint a csöppet sem átlagos karakterek párbeszédei jelentik a humor forrását. Az idáig mindössze öt évet felölelő, mégis gazdag és sokszínű alkotói pályán talán csak ez utóbbi sorozat kínál fogódzókat a célzott korosztály megállapításához, hiszen regény lévén inkább a tíz év fölötti fiatalokat szólítja meg; míg a filozofikusabb *Labirintó* (Cerkabella), a kalandos *Dalia és Dália* (Cerkabella), vagy a már említett bájos *Ludmilla megoldja* óvodások, kisiskolások vagy kiskamaszok számára is egyaránt élvezetes lehet – hogy a történetek felnőtt (fel)olvasóiról már ne is beszéljünk. S ebben rejlik az *Állat KávéZoo* titka is, hiszen az állatmesék világa a legkisebbek számára is ismerős, a nyelvi humort az iskolások már jól dekodolják, s néhány szellemes kikacsintás jelzi, hogy az író az idősebbekre is gondolt: a „fás illat, virágos jegyekkel” (78.) fordulat például a borkóstolók szókincsét idézi, ám a mesében egy különleges orchidea nektárját jellemzi ekképpen egy kolibri.

A kötet tizenkét rövidebb fejezetből áll, amelyek lazán kapcsolódnak egymáshoz, így tulajdonképpen tetszőlegesen lehet haladni az olvasással. Az első és utolsó történet fogja keretbe a meséket: először kiderül, hogy a kávézót azért nyitotta meg Lopez és Antika, mert a dzsungel sűrűjébe nem mernek bemerészkedni, s abban bíznak, hogy így majd meglátogatják őket azok az egzotikus állatok, akiket eddig sosem láttak; végül pedig, miután a majmok szét dúlták az addigra komoly forgalmat bonyolító vendéglátóipari üzemegységet, új projektbe kezdenek: Állat Kertet szeretnének nyitni. (Ez a vállalkozás akár egy következő mese kiindulópontja is lehet.) A nyitás és a kényszerű zárás között azonban bámulatos események mennek végbe a kávézóban: egy tigrist leszoktatnak a húsevésről, és biztonsági emberként foglalkoztatják, később pingvinek érkeznek a messzi sarkvidékekről, rövid időre beköltözve a fagyispultba. Ezeket a történeteket elsősorban a helyzetkomikum működteti, amit az is jelez, hogy a ragadozó vagy a sajtóságos testal-

katú madár történetében a szójátékok kevésbé dominálnak, például a szereplők nem kapnak vicces nevet, Tigrisként és Pingvinként hivatkozik rájuk az elbeszélő. Máshol azonban a nyelvi humor kerül előtérbe: a *Tor potrohbal* című részben a Fekete Özvegy által elfogyasztásra ítélt, Mackó nevű pókocskára a „Felejtsd el a toromat, potrohos némbert!” (27.) kiáltással menekül feleségétől; máskor a mélabús orrszarvú egyszemélyes születésnap bulit tart, de kedves ismerőse, az aligátor megemlékezik a jeles napról, és egy Mar-A-Bú nevű madarat küld neki ajándékba. Bizonyára nem nehéz kitalálni, milyen állatot kap a rezignált emlős; Kertész Erzsivel azzal játszik el, hogy az állatfajták neveit becenevekké, keresztnevekké fordítja át, például Sarah és Para, az arapapagáj-pár vagy a kávézó tulajdonosai esetében. Néhol talán maradtak még kiaknázatlan lehetőségek, például a Csincsilla, a Zebra vagy a Zsiráf esetében – ők a 24. Állati Divat- és Stíluskonferencia résztvevői, a *Bőrüket a vásárra* szereplői. Nemcsak a konferencia közreműködőire, hanem a kötet összes szereplőjére jellemző az antropomorf viselkedés, sőt néhányan az emberekhez hasonlóan vállalkozásba is fognak.

A kötet legsikerültebb darabjának a *Futóhomok Rt.* című szöveget tartom, amely egyszerre megerősíti a „homokba dugja a fejét” és a „struccpolitika” kifejezések jelentéseit, és új tartalommal is feltölti azokat. A címadó részvénytársaságot dr. Strucc Titusz irányítja; beosztottjaival, vagyis a kereskedelmi, a gyártási és a termékfejlesztési igazgatóval együtt érkezik a kávézóba, hogy éwertékelő értekezletet tartsanak. Az ülés (pontosabban Állás, hiszen a felajánlott székeket a vezérigazgató hevesen elutasítja) témája a homokfutó éwertékelése, amely a cég „egyetlen és legfőbb” terméke. Amikor az egyik alkalmazott megemlíti, hogy ebből eddig még egyet sem sikerült eladni, vagy hogy más állat lábára nem jó a strucclábat formázó bőrpapucs, a főnök homoktortába dugja a fejét (így az ismert szólás szinte „meg-elevenedik”), a többiek pedig követik; végül sikereik tudatától elégedetten távoznak. A „struccpolitika” kifejezés pedig „egységes vállalati struccpolitikává” (47.) transzformálódik, ami a divatos „céges policy” fordulatra rímel. A mese görbe tükörtart az öltönyös-fehéringes üzletemberek elé és kineveti a bürokratikus szervezetek kötelező kellékeit („a nyakkendőös strucccsapat tagjai az asztalra helyezték a szárnyuk alatt szorongatott mappákat, határidőnaplókat és egyéb hivatalos csecsebecskéket, úgymint gémkapcsokat, névjegykártyákat és sorkiemelő filceket”, 40.), így válik a céges meetingek szatírjává, az ezeket bemutató szöveges és képi elbeszélések paródiájává.

Nemcsak a *Futóhomok Rt.*, hanem a többi szöveg is él a hiperbola, a gúny és az irónia alakzataival. Különösen az irónia működésmódjára érdemes kitérni, hiszen úgy gondolom, Kertész Erzsivel művészetének legnagyobb ereje ebben rejlik. Köznapi használatban az irónia azt jelentheti, hogy a látszólagos dicséret, méltatás mögött valójában elmarasztalás bújkál meg. Az elbeszélői és a szereplői szövegek is tartalmaznak ironikus jellemzéseket: Sarah-t, a papagájt például ekként mutatja be a narrátor: „Hangszíne némileg gyengítette a tollazattal kivívott csodálatot, de az összbenyomás még így is kedvező volt. Legalábbis Antika nagyvonalú ízlése számára.” (29–30.); később pedig Sarah ekképpen csattan fel leendő anyósa egyik ötlete hallatán: „Aranka aztán csak tudja!” (33.) Azonban az irónia dekonstrukciós megközelítései felől is termékeny lehet a szövegolvasás, mely szerint az irónia a

jelentések folytonos felcserélhetőségeként, felforgatásaként értelmezhető. A *Futóhomok Rt.*-ben a „struccpolitika” szóhoz társuló új tartalmak forgatják fel a szó eredeti jelentését, hiszen ez így módon nemcsak a dolgok tudomásul nem vételét jelenti, hanem azt is, hogy ez a „politika” követendő egységes közösségi irányelv-ként. Hasonló a helyzet a *Császármorzsa* című mesével is, amelyben az állatok királya, Leó tanítgatja kisfiát, Neont az uralkodói viselkedésre. A kudarcba fulladó próbálkozások után megkéri Lopez, hogy szerezzen valami kis sikerélményt a fiúnak, amitől úgy érezheti, hogy tekintélye van. Lopez császármorzsa-zabáló versenyt rendez, melyen Neon fölényes győzelmet arat. Lehetett volna ez fánk- vagy mignonzabáló vetélkedő is, mégis figyelemre méltó lelemény, hogy Kertész Erzszi a császármorzst választotta, hiszen az étel neve egy uralkodói címből, valamint egy olyan szóból tevődik össze, amely az 'apró, pici' jelentéstartalmat is hordozza. Így a „császármorzsa” egy éretlen, de hamarosan uralkodóvá cseperedő oroszlánra is utalhat – mintha a szó szerinti jelentésből nőtt volna ki a történet, vagy a cselekménysor lenne redukálható erre az egy (kicsinyítő tükör szerepű) kifejezésre. A jelentésekkel való kreatív játék, azok „szétdobálása”, egymáshoz társítása az *Állat KávéZoo* egyik legizgalmasabb sajátossága, mely további vizsgálódásokra is lehetőséget adhat.

A kötet egy ötletes vizuális poénnal zárul: tartalomjegyzék helyett „menü” szerepel az utolsó oldal fejlécében, a mesék címe után az oldalszámokat pedig úgy tüntették fel, mintha az adott tétel ára lenne. Az egész kötetre jellemzőek ezek a kis gegek Hanga Réka illusztrációinak köszönhetően, aki világosbarna, szürke, fehér és világoskék színekkel festette meg a dzsungel pompás világát. Mivel a szövegekben gyakori utalás történik az állatok és növények harsogó színeire, ezért talán túlzás lett volna mindezt a képeken is egy az egyben megjeleníteni, így jó megoldásnak tartom, hogy inkább a pasztellek dominálnak. Az állatábrázolás szövegszintű parodisztikusságára rímelnék a karikatúraszerű rajzok, amelyek kellőképpen részletgazdagok és különlegesek is ahhoz, hogy nézegetni, böngészgetni lehessen őket.

Kertész Erzszi *Állat KávéZoo*-jában bárki otthonosan érezheti magát. A fordulatos és vicces történetek, a barátságos karakterek, az egzotikus állatok, az igényes, fantáziadús képanyag, valamint a finom, helyenként „kikacsintós” humor biztosítja, hogy a kötetben felszolgált minőségi forró italok kisebbek és nagyobbak igényeit is kielégítsék. (*Cerkabella*)

LAPIS-LOVAS ANETT CSILLA